

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน” เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน
2. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. เพื่อพัฒนาแบบแผนการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนจากผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ 1) ผู้แทนชุมชน 2) ตัวแทนที่รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมของโรงเรียนหรือโรงเรียนที่มีโครงการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม 3) วัฒนธรรมจังหวัด และวัฒนธรรมอำเภอ ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) ภาคละ 4 จังหวัด รวม 16 จังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 800 คน กลุ่มที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ชุมชน 1 ชุมชน และโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน 1 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาแบบจำลองเพื่อการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ปัจจัยทางศาสนา ปัจจัยทางจิตวิทยา และวัฒนธรรมชุมชน ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี) และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสังเกต

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS ในการหาค่าสถิติพื้นฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ และใช้โปรแกรม LISREL 8.72 ในการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีของ ไมล์ และฮิวเบอร์แมน (Miles & Huberman, 1994)

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน พบว่า วัฒนธรรมชุมชนมีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.11$, $SD = 0.63$) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนในระดับมากมีค่าสูงสุด คือ ปัจจัยทางศาสนา ($\bar{X} = 3.91$, $SD = 0.59$) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านประชากร ($\bar{X} = 3.77$, $SD = 0.62$) ปัจจัยทางการศึกษา ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.61$) ปัจจัยทางสังคม ($\bar{X} = 3.70$, $SD = 0.52$) และปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ($\bar{X} = 3.69$, $SD = 0.59$) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนในระดับปานกลาง ประกอบด้วย ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ($\bar{X} = 3.50$, $SD = 0.55$) รองลงมา คือ ปัจจัยทางการเมือง ($\bar{X} = 3.49$, $SD = 0.56$) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.20$, $SD = 0.59$) และปัจจัยทางจิตวิทยา ($\bar{X} = 3.18$, $SD = 0.62$) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางบวกกับวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยทางศาสนา ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางลบกับวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางการศึกษา

2. การสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ผลการทดสอบไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 11118.82 ค่า p -value เท่ากับ 0.00 ที่องศาอิสระเท่ากับ 6238 ค่า χ^2 / df เท่ากับ 1.78 ค่า CFI เท่ากับ 0.98 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.031 โดยค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ตัวแปรตาม คือ วัฒนธรรมชุมชน มีค่าเท่ากับ 0.61 แสดงว่า ตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรวัฒนธรรมชุมชน ได้ร้อยละ 61 เมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน พบว่า วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางการเมืองมีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.20 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.63 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลรวมจากปัจจัยทางศาสนา มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.23 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลรวมจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.11 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคม มีขนาดอิทธิพล

เท่ากับ 0.12 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.24 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 วัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านประชากร มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.02 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลทางตรง พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชน มี 5 ตัว คือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางจิตวิทยา และปัจจัยทางการเมืองโดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ปัจจัยทางจิตวิทยา มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.66 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รองลงมา คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.25 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยทางการเมือง มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.14 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.13 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยทางสังคม มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.12 มีอิทธิพลทางตรงกับวัฒนธรรมชุมชนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน มีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับโมเดลสมมติฐาน กล่าวคือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม ส่วนปัจจัยที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน คือ ปัจจัยทางการศึกษา โดยปัจจัยทางการศึกษาไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชนแต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางจิตวิทยา

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน พบว่า เป็นไปตามโมเดลสมมติฐานทุกข้อยกเว้น

1. ปัจจัยทางการเมืองไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อวัฒนธรรมชุมชนผ่านปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษาและปัจจัยทางจิตวิทยา
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อวัฒนธรรมชุมชนผ่านปัจจัยทางการศึกษาและปัจจัยทางจิตวิทยา
3. ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อวัฒนธรรมชุมชนผ่านปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม
4. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านปัจจัยทางการศึกษาและปัจจัยด้านจิตวิทยา

โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชน มี 7 ตัว คือ ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการเมือง ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ตัวแปรแฝงปัจจัยทางศาสนา ตัวแปรแฝงปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการศึกษา ตัวแปรแฝงปัจจัยด้านประชากร และตัวแปรแฝงปัจจัยทางจิตวิทยา โดยที่

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุดผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางเศรษฐกิจ ตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคม ตัวแปรแฝงปัจจัยทางจิตวิทยา ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการศึกษา ตัวแปรแฝงปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และตัวแปรแฝงปัจจัยด้านประชากร มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.63 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$ รองลงมา ได้แก่

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการศึกษามีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคมและตัวแปรแฝงปัจจัยทางจิตวิทยา มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ -0.45 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางศาสนามีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคมและตัวแปรแฝงปัจจัยทางจิตวิทยา มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.23 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคม มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.12 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางการเมืองมีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตัวแปรปัจจัยทางสังคมและตัวแปรปัจจัยด้านประชากร มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.06 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

ตัวแปรแฝงปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยด้านประชากร และตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคม มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.02 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

ตัวแปรแฝงปัจจัยด้านประชากรมีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรแฝงวัฒนธรรมชุมชนผ่านตัวแปรแฝงปัจจัยทางสังคม มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ 0.02 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$

3. การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน จากผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชน พบว่า รูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขอบเขตและบทบาทของโรงเรียนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่ชุมชนคาดหวังหรือกำหนด

ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียนทำความเข้าใจกับครู นักเรียนและผู้ปกครอง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนปฏิบัติการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียนโดยแบ่งแผนปฏิบัติการของโรงเรียนออกเป็น 3 แผน คือ

1. โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ทันที คือ การสร้างภูมิคุ้มกันแก่นักเรียนภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

1.1 การสร้างความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน

1.2 สร้างความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม

1.3 ปลุกฝังค่านิยมทางวัฒนธรรม

1.4 สร้างจิตสำนึกทางวัฒนธรรม

1.5 ปลุกฝังพฤติกรรมกรรมการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

2. โรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนหรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ประกอบด้วย การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ดังนี้

การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ประกอบด้วย

2.1 มีกิจกรรมร่วมกับวัด/ ศาสนสถาน/ แหล่งวัฒนธรรมในชุมชน

2.2 มีกิจกรรมร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3 มีกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ประกอบด้วย

2.4 แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย

2.5 มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย

2.6 ใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย

3. โรงเรียนปฏิบัติไม่ได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องเสนอปัญหากลับไปยังชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อกำหนดเป้าหมาย/ วิสัยทัศน์ของโรงเรียนในอนาคต ประกอบด้วย

3.1 รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

3.2 รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย ปฏิทินปฏิบัติงาน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผล

ทุกขั้นตอนของรูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนจากผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนทุกขั้นตอนสอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ชุมชนและโรงเรียนได้ปฏิบัติอยู่แล้วซึ่งเป็นเหตุผลของการที่จะนำไปกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเกิดจากการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการร่วมพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

การอภิปรายผลงานวิจัย ผู้วิจัยจะแยกการอภิปรายเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนพบว่า ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ปัจจัยทางศาสนา ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการศึกษาส่งผลกระทบต่อทางวัฒนธรรมชุมชนทั้งสิ้น เนื่องมาจากวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติอันดีงามของผู้คนในสังคมที่ได้รับการสั่งสมจากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความคิด สติปัญญา รวมทั้งระบบคุณธรรม ซึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงออกอาจอยู่ในรูปที่จับต้องได้ (เช่น ภาษา การแต่งกาย เทคโนโลยี ศิลปะ กีฬาทำทาง) และรูปแบบที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม) โดยวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ดังนั้นทุกปัจจัยดังกล่าวจึงมีผลกระทบทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (Conflict Theories) ของคาร์ล มาร์ทซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาที่มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์อย่างมากอีกคนหนึ่ง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมาร์ทซ์ แนวคิดเรื่องการให้ความสำคัญแก่สถานะทางเศรษฐกิจเป็นตัวการสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม มาร์ทซ์เชื่อว่าปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มากที่สุด ฉะนั้นสถานะทางเศรษฐกิจของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยจึงเป็นตัวกำหนดสถานะของวัฒนธรรมแห่งสังคมในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบของการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ค่านิยม หรืออุดมการณ์อื่น ๆ จากแนวคิดวัตถุนิยมวัฒนธรรม (Cultural Materialism) ของ มาร์วิน แฮริส ที่ศึกษาขั้นตอนของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม แฮริสเสนอว่า

วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการผลิตและความพยายามของมนุษย์ในการรักษาความสมดุลระหว่างจำนวนประชากรกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติเพื่อรักษาสมดุลระหว่างจำนวนประชากรกับสภาพแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีทางการผลิตเป็นตัวกำหนดสำคัญ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่รักษาสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมไว้ ประเพณี ความเชื่อ หรือ กฎข้อห้ามต่าง ๆ จะยั่งยืนมั่นคงเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับว่าสิ่งเหล่านั้นสามารถให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่มนุษย์ได้มากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2532, หน้า 1 – 22) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ พลังของภูมิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชน งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ที่ได้อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตโดยรวมของแต่ละบุคคล กลุ่มหรือสังคม รวมทั้งเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และระบบคุณธรรม รวมทั้งพฤติกรรมที่สะท้อนสติปัญญาโดยบ่งบอกถึงความแตกต่างของพฤติกรรมมนุษย์ นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังหมายรวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ พัว อนุรักษ์ราชมณเฑียร (2534) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมทุกสิ่งอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ มีการปะทะสังสรรค์กันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จนปรากฏรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน และแตกต่างกันไปจากชุมชน หมู่บ้าน และเมืองในท้องถิ่นอื่น ดังนั้นวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นแต่ละแห่งอาจมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ดังตัวอย่าง เช่น การที่สังคมไทยมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำลำคลอง คนไทยได้ใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองในการเกษตรกรรมและอาบ บิน ดังนั้น จึงมีประเพณีที่เกี่ยวกับน้ำ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ เพราะได้อาศัยน้ำกิน น้ำใช้ ทำให้เกิดประเพณีลอยกระทง และประเพณีแข่งเรือ จากการที่คนไทยส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตผูกพันกับระบบการเกษตรกรรมซึ่งระบบเกษตรกรรมกลายเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทยหลายประการ เช่น ประเพณี ขอฟน ประเพณีลงแขกและการละเล่น เดินกำรำเคียว เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ การประกอบอาชีพและการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่จากแห่งหนึ่งไปยังแห่งอื่น ๆ มักนำวัฒนธรรมติดตัวไปด้วยเสมอซึ่งถือได้ว่าเป็นการเผยแพร่ทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ ฟรานซ์ โบแอส แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เชื่อในเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากจุดศูนย์กลางของสังคมหนึ่ง และขยายวงกว้างออกไปยังชุมชนอื่นหรือสังคมอื่น วัฒนธรรมที่แผ่ขยายออกไปยังชุมชนอื่น อาจเป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งในลักษณะของ ธรรมเนียมประเพณีหรือความเชื่อ หรือประติมากรรมและสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสายหรือวิวัฒนาการขนานของจูเลียน สจีวิต นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกาแห่งมหาวิทยาลัยฮิวสตันส์ กล่าวว่า “แก่นวัฒนธรรม” (Culture

ตอนที่ 4 การสร้างต้นแบบของโรงเรียนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

ของชุมชน

จากการดำเนินการในตอนต้นที่ 3 ผู้วิจัยได้สร้างต้นแบบของโรงเรียนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของชุมชนโดยพิจารณาจากผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สรุปเป็นแผนภาพที่ 7 ดังนี้

แผนปฏิบัติงานของโรงเรียน

1. โรงเรียนทำได้ทันที คือ การสร้างภูมิคุ้มกันตนเองแก่นักเรียนภายในโรงเรียน

ประกอบด้วย

- 1.1 สร้างความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน
- 1.2 สร้างความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม
- 1.3 ปลุกฝังค่านิยมทางวัฒนธรรม
- 1.4 สร้างจิตสำนึกทางวัฒนธรรม
- 1.5 ปลุกฝังพฤติกรรมในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

(จากตัวอย่างคำพูดในหน้า 248 249 251 252 253 และ 254)

2. โรงเรียนต้องมีการปรับเปลี่ยน/ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ คือ

2.1 สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ได้แก่ มีกิจกรรมร่วมกับวัด/ ศาสนสถาน/ แหล่งวัฒนธรรมชุมชน มีกิจกรรมร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน

2.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน

(จากตัวอย่างคำพูดในหน้า 253 และ 254)

3. โรงเรียนยังปฏิบัติไม่ได้ในปัจจุบัน คือ

- 3.1 รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา
- 3.2 รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณี

(จากตัวอย่างคำพูดในหน้า 253 และ 254)

Core) หมายถึง กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตและการจัดการทางเศรษฐกิจ แก่นวัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนทางสังคม การเมือง และศาสนาซึ่งได้ แสดงให้ประจักษ์แล้วว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุด กับการวิจัยของ ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย (2534, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินการศึกษานอกระบบ จากการศึกษาพื้นที่ภาคเหนือตอนบน พบว่า เป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของประชาชนที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาในพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษานั้นจะเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงภายในระบบการศึกษาเองก็ส่งผลกระทบต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นด้วย ดังนั้น หากปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปก็จะส่งผลกระทบกับวัฒนธรรมด้วย โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางบวกกับวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยทางศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ป. อ้างถึงใน มะลิ, 2540) ที่ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับค่านิยมและศาสนามีข้อความตอนหนึ่งว่า "ในบ้านเมืองของเราทุกวันนี้ มีเสียงกล่าวกันว่าความคิดจิตใจของคนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อม ความประพฤติที่เป็นความทุจริตหลายอย่างมีที่พำที่จะกลายเป็นสิ่งที่ไม่ดีไปพากันยอมรับและสมยอมให้กระทำได้เป็นธรรมดา สถานการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคนมีตัวมัวลงไป เป็นปัญหาใหญ่ที่เหมือนกระแสน้ำอันไหลมาท่วมทั่วทุกหนทั่วไปหมด จำเป็นต้องแก้ไขด้วยการช่วยกันฟื้นคืนสิ่งที่กล่าวนั้น" และ "คนเราต้องมีศาสนา คือ ความคิดหรือสิ่งที่คิดประจำใจ อันเป็นแนวทางปฏิบัติในใจประจำตัว และต้องมีการศึกษา คือ ความรู้ต่าง ๆ ทั้งในด้านจิตใจ ทั้งในด้านวัตถุเพื่อประกอบกับ ตัวเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ได้ ทั้งสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญและจะแยกจากกันไม่ได้" ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางลบกับวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา และปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี กล่าวคือ หากชุมชนใดมีการคมนาคมที่สะดวกและทันสมัยสามารถติดต่อกับสังคมอื่นได้อย่างรวดเร็วเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีคนต่างพื้นที่นิยมเดินทางเข้าออกในชุมชนตลอดก็เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเร็วขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับการหมุนกลับของทฤษฎีวิวัฒนาการของ จูเลียต สจ๊วต ตามทัศนะคติของ สจ๊วต มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผลแต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการ

ปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ สิรินุช บุญช่วย (2536, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า หลังจากมีการสร้างสะพาน ดินสุลมานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมเดิมส่งผลต่อการปรับตัวของชาวตำบลเกาะยอทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมด้านอาชีพ วัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา วัฒนธรรมด้านการคมนาคม วัฒนธรรมด้านการบริโภค วัฒนธรรมด้านสาธารณสุข วัฒนธรรมด้านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมด้านศิลปกรรม ด้วยลักษณะภูมิประเทศของเกาะยอที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเยี่ยมชมเกาะยอเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวตำบลเกาะยอต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเดิมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีการพัฒนาให้เกาะยอมีความเจริญมากขึ้น ซึ่งผลเสีย คือ การพยายามเลียนแบบวัฒนธรรมเมือง เช่น การเปิดร้านอาหารแบบสวนอาหารขนาดใหญ่ การจัดสรรที่ดินในเกาะยอ ทำให้ผู้คนจากภายนอกเข้ามาในตำบลเกาะยอมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันชาวตำบลเกาะยอส่วนหนึ่งก็โยกย้ายออกไปนอกเกาะซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนชาวตำบลเกาะยอได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ คือ เริ่มเกิดปัญหาครอบครัว เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ปกครองต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพมากขึ้นเพราะค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากต้องซื้อหาสิ่งของในการอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ยวดยานพาหนะ ทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชนอีกด้วย และยังก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ การไม่ซาบซึ้งและเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมของชุมชนมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของชาวตำบลเกาะยอเริ่มลดลง ซึ่งอาจทำให้การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น และอาจส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนของชาวตำบลเกาะยอล่มสลายไปได้

นอกจากนี้ปัจจัยทางเศรษฐกิจยังส่งผลต่อวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนใดเน้นการพัฒนาด้านธุรกิจเพื่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจสูงก็จะละเลยด้านวัฒนธรรมส่งผลให้วัฒนธรรมในชุมชนต่ำลง สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2541, หน้า 3 – 26) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่เกิดจากแผนพัฒนาว่า การพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจโดยเฉพาะเงินเป็นตัวตั้งที่ทำกันอยู่ กำลังทำลายชุมชนของสังคมไทยอย่างรุนแรง คือ 1) ทำลายฐานทางสังคม 2) ทำลายฐานทางวัฒนธรรม 3) ทำลายฐานสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 4) ทำลายฐานทางจิตวิญญาณ ความยั่งยืนของสังคมชนบทเป็นปัจจัยของความยั่งยืนทั้งหมด เนื่องจากเดิม

เศรษฐกิจของชนบทเป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติพอเพียงสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตได้ตามปกติ เศรษฐกิจแบบใหม่ได้เอาตัวเงินเป็นตัวตั้งทำให้เกิดการทำลายและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติขนาดหนักในสี่สิบปีที่ผ่านมาไปเราสูญเสียป่าไม้กว่าครึ่งหนึ่งที่เคยมีวัฒนธรรมการทำมาหากินของชาวบ้านถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นธุรกิจซื้อถูกขายแพง โดยการสูบของกลไกที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยในเมือง ทำให้การเกษตรต้องเป็นหนี้สิน ขายที่ ขายควาย และขายลูกสาวเป็นโฉมหน้าบ้ำเรอคนในเมือง ต้องอพยพจากถิ่นฐานไปเป็นผู้ใช้แรงงานราคาถูกก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ครอบครัวแตกแยก เกิดคนจนในเมืองจำนวนมาก อาชญากรรม ยาเสพติด และความรุนแรงในรูปแบบอื่น ๆ

ส่วนปัจจัยทางการศึกษาส่งผลต่อวัฒนธรรมชุมชน คือ การที่คนมีการศึกษาสูงขึ้นแต่กับมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนต่ำลง บางคนมีสติปัญญาดีกลับไร้คุณธรรม แทนที่จะใช้ความรู้ในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมกลับนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม การเข้าร่วมกิจกรรมด้านประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีน้อยกว่าคนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า อาจเนื่องมาจากการศึกษาที่ มุ่งเน้นแต่การพัฒนาด้านไอคิวเพียงอย่างเดียว ขาดการพัฒนาด้านอีคิว ทำให้ผู้ที่มีการศึกษาสูง แต่ละคนก็มุ่งที่จะกอบโกย แข่งกันแสวงหาผลประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงผู้ที่อ่อนแอหรือด้อยกว่าตน การศึกษาที่เน้นตัวใครตัวมัน มุ่งแต่ผลิตคน ตั้งหน้าตั้งตาแข่งขันกันด้านบริโภคส่งผลให้เกิดการเอาวัดเอาเปรียบ สอดคล้องกับ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2541, หน้า 24 – 25) กล่าวถึงวัฒนธรรมกับการศึกษาไทยว่า ในปัจจุบันการศึกษาไทย ยังขาดรากฐานทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสาเหตุของการเสื่อมสูญทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมแต่น่าเสียดายที่การศึกษาไทยไม่ได้เรียนรู้สมบัติล้ำค่าเหล่านี้ สอดคล้องกับ วิจิตรชน พานิช (2546) ที่กล่าวว่า การศึกษากลับกลายเป็นเพียงเครื่องมือแห่งอำนาจที่หล่อหลอมให้ผู้คนเรียนรู้เพียงเพื่อการต่อสู้ แย่งชิง และแข่งขัน และเมื่อระบบทุนนิยมได้ก่อกำเนิดเป็นลัทธิวัตถุนิยมแผ่แพร่กระจายไปทั่วทุกอนุของโลก ทุนนิยมก็ได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทำให้ตัวระบบสามารถคงอยู่ได้ หากสังเกตให้ดีกระบวนการกลืนทางวัฒนธรรมด้วยการศึกษานี้ กำลังเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมทั่วโลก ในสังคมไทยเราจะเห็นตัวอย่างที่คล้ายกันในการจัดการศึกษาท้องถิ่นที่ไม่คำนึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะชนบทชนเมืองประเพณี ภาษา และอาชีพ ระบบการศึกษาที่ผู้คนเหล่านั้นได้รับกลับกลายเป็นมาตรฐานเดียวที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ยิ่งศึกษาสูงยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก รังเกียจจากเหง้าของตัวเอง พอทพูนความทะเยอทะยานที่จะแสวงหาความสำเร็จ และชื่อเสียง ที่สื่อและค่านิยมทางสังคมเมืองหลงได้

กำหนดขึ้น ค่านิยมของการไปศึกษาต่อต่างประเทศก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของแนวโน้มการถูกกลืนทางวัฒนธรรมที่พบเห็นได้อย่างเด่นชัดในสังคมนักเรียนนอก

ปัจจัยทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยีก็ส่งผลต่อวัฒนธรรมชุมชนเช่นกัน เทคโนโลยีที่เข้ามาสู่สังคมไทยนั้น ทำให้การใช้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมรูปแบบเดิม ๆ เช่น การคบค้าสมาคม การเชื้อเพื่อเชื้อแม่ เนื่องจากเทคโนโลยีนั้นมุ่งเน้นแต่แต่ความสะดวกสบาย ทำให้คนส่วนใหญ่ติดนิสัยรักความสะดวกสบาย ไม่มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เห็นแก่ตัว แข่งแย้งชิงดีชิงเด่นกัน จนไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของเอกลักษณ์ไทย รวมทั้งคนไทยยังไม่อนุรักษ์รักษาเอกลักษณ์ของไทย หันไปนิยมและเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมตะวันตก แทน สอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษณา แสงทอง (2540, หน้า 1 – 2) ที่ได้ศึกษาเรื่องเพลงป๊อปปูล่า: วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวตำบลทอง อำเภอพุนนัง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งสภาพชีวิต การทำมาหากินและค่านิยมต่าง ๆ บทบาทของเพลงได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร อุตสาหกรรม การสื่อสารบันเทิง การคมนาคม การศึกษาที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลความเจริญด้านต่าง ๆ มาจากตะวันตก รวมทั้งองค์ประกอบของเพลงพื้นบ้าน ทำให้บทบาทของเพลงในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปจากสิ่งที่ศิลปินเจตนาสร้างสรรค์ให้เป็นสิ่งบันเทิงแก่ชีวิตมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนำมาแสดงเพื่อการอนุรักษ์มากกว่าเล่นเพื่อความสนุกสนาน การเล่นเพลงป๊อปปูล่าในปัจจุบันส่วนใหญ่เล่นเฉพาะโอกาสที่ได้รับเชิญไปแสดง และการสร้างสรรค์เพลงแทบไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามากกว่ากันเท่านั้น ซึ่งนับวันผู้สืบทอดก็มีจำนวนน้อยลง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเพลงป๊อปปูล่าของตำบลทองในอนาคตว่า เป็นเพียงวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่บอกริถีชีวิตเกี่ยวกับการละเล่นและสันตนาการของชาวตำบลทองในอดีตเท่านั้น

2. จากการพิจารณาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน พบว่า มีทั้งปัจจัยที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับโมเดลสมมติฐาน กล่าวคือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการดำรงชีพของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการกิน การอยู่ รวมถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการของวัฒนธรรมตามแนวคิดของ สจ๊วต (Steward, 1963, p. 36) ที่กล่าวว่า “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) หมายถึง กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ แก่นวัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนทางสังคม

การเมือง และศาสนา ซึ่งได้แสดงให้เห็นประจักษ์แล้วว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาก นอกจากนี้แบบแผนวัฒนธรรมที่มีความใกล้ชิดกับการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด อาจมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้เมื่ออยู่ในสภาวะแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันมากตามสภาพของภูมิประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ ที่เชื่อว่าปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มากที่สุด ฉะนั้นสภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยจึงเป็นตัวกำหนดสภาวะของวัฒนธรรมแห่งสังคมในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ซึ่งเป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียต สจิวต์ (Julian Steward) ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคม ในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม ส่วนแนวคิดเรื่องการปรับตัวไม่ทันกันของวัฒนธรรม (The Cultural Lag Concept) ผู้เสนอแนวคิดนี้ คือ วิลเลียม อ็อกเบิร์น (William Ogburn) เขาเสนอว่าตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุ (Causes) ของการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดมีสภาวะของการปรับตัวไม่ทันกันของวัฒนธรรมนั้น อาจจะเป็นทางด้านเทคนิควิทยา เศรษฐกิจ การเมือง อุดมการณ์ หรือส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรมก็ได้ สอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมภายในประเทศ โดย ณรงค์ เสียงประชา (2541, หน้า 11- 12) กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ว่าเกิดจากความต้องการปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ความแห้งแล้ง น้ำท่วม อากาศร้อนจัดหนาวจัด การเสื่อมสภาพของดิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มนุษย์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมแต่เป็นการทำลายป่าไม้และสัตว์ป่า การมีประชากรจำนวนมากขึ้นทำให้มีการแข่งขันและเกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากสังคมอื่นซึ่งเกิดจากความเจริญในด้านการสื่อสาร การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นอย่างดีสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากสังคมอื่นจึง

เป็นไปอย่างกว้างขวางจะเห็นได้ว่าปัจจุบัน แฟชั่น การแต่งกาย เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารนั่นเอง นอกจากนี้ ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2541, หน้า 57 – 60) ยังกล่าวว่าผู้นำหรือผู้ปกครองสังคมมีโอกาสที่จะกำหนดลักษณะวัฒนธรรมของสังคมได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเผด็จการ ผู้นำอาจสร้างบรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้ผู้คนได้ถือปฏิบัติ หรือกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมอื่น ๆ ขึ้นใช้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้บางครั้งก็สร้างขึ้นเองหรือหยิบยืมดัดแปลงจากวัฒนธรรมของสังคมอื่นก็อาจเป็นได้ ตัวอย่าง เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้การปกครองแบบจตุสดมภ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองให้เป็นไปตามแบบตะวันตก จอมพล ป. พิบูลสงคราม พัฒนาการแต่งกายและวิถีชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบตะวันตกมากขึ้น งานวิจัยของ ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย (2534, บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินงานการศึกษานอกระบบจากการศึกษาพื้นที่ภาคเหนือตอนบน พบว่า เป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของประชาชนที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาในพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทยา พิณสาร (2543, บทคัดย่อ) พบว่า ในปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวเขาเผ่ามูเซอแดงได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม การยืมวัฒนธรรมการแต่งกายของคนพื้นราบเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลง คือ ค่านิยมของคนในชุมชนและสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการอพยพการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง

ส่วนปัจจัยที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน คือ ปัจจัยทางการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยทางการศึกษาไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชนแต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางจิตวิทยา สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจักขณ์ พานิช (2546) ที่กล่าวว่า กระบวนการกลืนทางวัฒนธรรมด้วยการศึกษานี้กำลังเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมทั่วโลก การจัดการศึกษาท้องถิ่นที่ไม่คำนึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือนิคม ประเพณี ภาษา และอาชีพ ระบบการศึกษาที่ผู้คนเหล่านั้นได้รับกลับกลายเป็นมาตรฐานเดียวที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ยิ่งศึกษาสูงยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก รังเกียจจากเหง้าของตัวเอง พอกพูนความทะเยอทะยานที่จะแสวงหาความสำเร็จ และชื่อเสียง ที่สื่อและค่านิยมทางสังคมเมืองหลวงได้กำหนดขึ้น ค่านิยมของการไปศึกษาต่อต่างประเทศก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของแนวโน้มการถูกกลืนทางวัฒนธรรมที่พบเห็นได้อย่าง

เด่นชัดในสังคมนักเรียนนอก นอกจากนี้ ส. ศิวรักษ์ (2540, หน้า 72) ได้วิพากษ์ระบบการศึกษาสมัยใหม่กับวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า การศึกษาสมัยใหม่โดยมากได้ทำลายความมั่นใจในความ เป็นมนุษย์ของผู้เรียน แยกผู้เรียนออกจากสภาพที่เป็นจริงทางสังคมออกจากภูมิปัญญา และ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของบรรพชน และออกจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมเน้นที่ การพัฒนาสมอง ตระการเหตุผล ทำให้เกิดความเข้าใจอันมีขอบว่า คนเราจะต้องประสบความสำเร็จในชีวิต ในยศศักดิ์ อัครฐาน โดยการแก่งแย่งแข่งขันดีกันในกลุ่มมนุษย์ และการเอาชนะรวมทั้งให้ประโยชน์จากธรรมชาติ อย่างไร้ขอบเขต

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ในโมเดลความสัมพันธเชิงสาเหตุปัจจัย ทางสังคมที่ส่งผลกระทบทางวัฒนธรรมชุมชน พบว่า เป็นไปตามโมเดลสมมติฐานทุกข้อยกเว้น ปัจจัยทางการเมืองไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อวัฒนธรรมชุมชนผ่านปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทาง การศึกษาและปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อวัฒนธรรมชุมชน ผ่านปัจจัยทางการศึกษาและปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางจิตวิทยามีอิทธิพลทางอ้อมต่อ วัฒนธรรมชุมชนผ่านปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางภูมิศาสตร์และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านปัจจัยด้านการศึกษาและปัจจัยด้านจิตวิทยา ผู้วิจัย พบว่า ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลทางตรงต่อวัฒนธรรมชุมชน และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน ตัวแปรคั่นกลางอื่นที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่า อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ กำหนดสมมติฐานการวิจัยตามแนวคิดและทฤษฎีจากต่างประเทศทำให้ไม่สอดคล้องกับบริบท ของสังคมไทย จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมที่มีค่ามากที่สุดคือ ปัจจัย ทางการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทาง สังคม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ และปัจจัยด้านประชากร ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่กล่าวว่าการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากช่วยทำให้ชีวิต มนุษย์ง่ายขึ้นตามความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีเซาว์ปัญญาสูง ทำให้เกิดการนึกคิด นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบแทนเพื่อสนองความต้องการของ งานที่เพิ่มขึ้นการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ เป็นผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสื่อสาร ทำให้เด็กในปัจจุบันติดการใช้โทรศัพท์ โดยใช้เป็น เวลานาน ส่งผลต่อปัญหาการได้ยิน มีปัญหาต่อสมอง เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามมา ปัจจุบันปัญหาภัยเทคโนโลยีกำลังเป็นปัญหาสำคัญ กระทบต่อสังคมในวงกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาการล่อลวงเพื่อกระทำทางเพศ การล่อลวงเพื่อประสงค์ต่อทรัพย์สิน

และการล่อลวงเพื่อการค้ามนุษย์ ปัญหาเด็กติดเกมออนไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้สภาพของปัญหาภัยทางเทคโนโลยี มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของเด็กและเยาวชนเพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ยศ สันตสมบัติ (2540, หน้า 11-13) จากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีซึ่งมีความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยีทางการผลิตเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไปจนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงตามได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "ความล่าช้าทางวัฒนธรรม" (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกสลายไปสอดคล้องกับ สุริชัย หวันแก้ว (2551, หน้า 162 – 163) ได้กล่าวว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางเทคโนโลยี เช่น การประดิษฐ์คิดค้นบางอย่างทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำโดยเจมส์วัตต์ โทรศัพท์ เครื่องพิมพ์ ระเบิดปรมาณู คอมพิวเตอร์ การใช้แสงเลเซอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในโลกยุคปัจจุบันจนทำให้เรียกว่าเป็นโลกไร้พรมแดน สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2541, หน้า 171) กล่าวว่าปัจจัยทาง ด้านสื่อส่งผลในด้านสังคมและวัฒนธรรมต่อแนวคิดหลักยุคสมัยใหม่ คือ การล้มล้างวัฒนธรรม ที่ถูกมองว่าหยุดนิ่ง และมีลำดับขั้นไม่มีศิลปะ วรรณกรรมหรือวัฒนธรรมที่เป็นมาตรฐานหรือแบบฉบับอีกต่อไปแล้ว รูปแบบใหม่ของศิลปวัฒนธรรมในอนาคตคือศิลปะที่อยู่กับปัจจุบันเพียง ครู่เดียว วูบวาบฉาบฉวย และสัมผัสกับอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าที่จะต้องใช้เหตุผลคิดเอง สำหรับสื่อมวลชน สื่อภาพ และเสียงจะอยู่เหนือสิ่งพิมพ์ แพชั่นปัจจุบันจะอยู่เหนือประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรภัทร ทศนสมบุญ (2545, บทคัดย่อ) เรื่องความขัดแย้งของความแตกต่างทางวัฒนธรรมจากการศึกษา พบว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบตะวันตก วิธีคิดและศาสตร์ตะวันตกครอบงำจิตใจให้นิยมยกย่องตะวันตกเป็นแม่แบบแห่งความทันสมัย เกิดเป็นลัทธิบริโภคนิยมโดยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดความต้องการแสวงหาความหมายให้แก่ตัวเองอย่างไม่รู้จักรับสิ้นโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นในเรื่องการแต่งกาย กิริยามารยาท การออกสังคม การรับประทาน การคบเพื่อน การใช้คำพูด การใช้อุปกรณ์สื่อสารเกินความจำเป็น ซึ่งการรับเอาค่านิยมต่าง ๆ นี้ เด็กวัยรุ่นไทยกำลังเผชิญอยู่ภายใต้การพัฒนาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดของเศรษฐกิจ และสื่อทั้งหลายยังเป็นตัวแปรอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ กฤตยา แสงเจริญ (2543, หน้า 9 – 15) ที่ศึกษา

วิจัยเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา: แนวคิด บางประการเพื่อศักดิ์ศรีของมนุษย์ พบว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่ ดึงคนออกจากชุมชนการศึกษาที่ผ่านมาได้หยิบนวัตกรรมสำเร็จรูปที่ตกผลึกมาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง แปรเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมที่เด็กเป็นอยู่ ก่อให้เกิดการดูถูกเหยียดหยามชุมชนและวัฒนธรรมของตนว่าล้าหลังรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนตั้งแต่ภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ นักเรียน นักศึกษาพูดภาษาต่างชาติว่าไก่เก๋ แต่งกายด้วยวัสดุใช้อุปกรณ์ที่ผลิตจากต่างประเทศ ความเป็นอยู่ กินอาหารที่ไม่เหมาะสมกับร่างกาย กินเนื้อ กินมัน ชนม์ปัง ซึ่งก่อให้เกิดโรคหัวใจ คอเรสเตอรอลสูง ในแง่ของการทำงานเด็กเหล่านี้ไม่สามารถกลับเข้าสู่ชุมชนเมื่อจบการศึกษาเพราะในชุมชนไม่มีงานที่ตอบสนองความรู้ของเขา ซึ่งเน้นด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ความรู้ที่ตอบสนองโลกอุตสาหกรรม ต้องทำงานในศูนย์การค้า สถาบันวิทยาศาสตร์ ค้นคว้าเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมเน้นการส่งออกเพื่อรายได้ประชากร และรายได้ประชาชาติ บุตรหลานเกษตรกรซึ่งออกจากชุมชนกลับมาทำงานชนบทไม่ได้ ทอผ้าไม่เป็น ผู้ที่เรียนสูงขึ้นไม่ชอบทำนาทำไร่

3. จากการพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา
ในชุมชนจากผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนครั้งนี้
มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขอบเขตและบทบาทของโรงเรียนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่ชุมชน
คาดหวังหรือกำหนด เนื่องจากโรงเรียนเป็นองค์กรหนึ่งที่บทบาทและหน้าที่สำคัญในการจัด
การศึกษา ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ให้การสนับสนุนนักเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้จัก
การประกอบอาชีพสุจริต มีคุณธรรมจริยธรรม และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
นอกจากนี้โรงเรียนยังมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการศึกษา
และพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งวิทยาการสำหรับชุมชน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ที่รวม
ของประชากรกลุ่มวัยเรียนและเยาวชนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน ที่สำคัญเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย
สำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นกลุ่มที่มีบทบาททางวัฒนธรรมในสังคมเนื่องจากเป็นผู้ที่จะดำรง
รักษาหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนในปัจจุบันและอนาคต แต่ปัจจุบันกระแสทางสังคมมี
อิทธิพลและผลกระทบจนทำให้ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมดิ่งามเบี่ยงเบนและเปลี่ยนไป
เช่น ค่านิยมในการบริโภคสินค้า ค่านิยมในการบริโภคอาหาร ค่านิยมในการบริโภคสื่อ ปัญหา
พฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม และขาดความเคารพนับถือผู้อาวุโส ดังนั้นโรงเรียนจึงมีอีกหนึ่ง
บทบาท คือ บทบาทในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งการดำเนินการเพื่อการเฝ้าระวังทาง
วัฒนธรรมของโรงเรียน เป็นการดูแล ตรวจสอบ สอดส่องพฤติกรรม สถานการณ์ และปัญหาที่เกิด
ขึ้นกับนักเรียนและสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและชุมชน ทั้งในด้านศาสนา

ศิลปะ และวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงและมีความถี่สูง รวมถึงความเปราะบางของวิถีชีวิตตลอดจนการมีค่านิยมที่ไม่เหมาะสมตามขอบเขตและบทบาทของโรงเรียนที่ชุมชนคาดหวังหรือกำหนด เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน เพื่อมุ่งสร้างสิ่งที่เกิดประโยชน์ให้แก่ชุมชนและละทิ้งถิ่น รับผิดชอบพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนด้วยความต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2547, หน้า 19 – 20 อ้างถึงใน สุดา เนตรสวาง, 2549, หน้า 120) ที่กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน คือ 1) โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลัง เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ทำหน้าที่รักษามรดกวัฒนธรรมนิยมประเพณีให้ดำรงอยู่ 2) โรงเรียนเป็นแหล่งเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทุกขณะจึงมีหน้าที่ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามและมีความทันสมัยให้แก่ชุมชน 3) โรงเรียนเป็นแหล่งการพัฒนาบุคคลมีหน้าที่หล่อหลอมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยฝึกอบรมผู้เรียนให้มีการพัฒนาทั้ง ทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา 4) โรงเรียนเป็นแหล่งบริการวิทยาการชุมชนทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมสมาชิกของชุมชน และจะเห็นว่าวัฒนธรรมได้เชื่อมโยงวิถีชีวิตทั้งหมดเข้ามาอย่างบูรณาการ ทั้งด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อเชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ จะทำให้เกิดความสมดุลเมื่อสมดุลก็มีความเป็นปกติและยั่งยืน ฉะนั้นชุมชนที่อยู่ร่วมกันด้วยวัฒนธรรมจึงมีความยั่งยืนมานับพันปี ต่างจากการพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ซึ่งภายในเวลาสั้น ๆ นำไปสู่การแตกสลายของสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และจิตใจ เพราะเศรษฐกิจเป็นตัวการแยกส่วน ถ้าเอาแต่เงินเป็นตัวตั้งก็จะทำลายองค์ประกอบอื่น ๆ และทำให้เกิดวิกฤตดังกล่าว ซึ่งชุมชนได้ถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนเกิดการรวมตัวของคนในชุมชน สมาชิกทุกคนของชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตน ชุมชนที่ประชาชนเรียนรู้ที่จะพึ่งพาสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยินดีเสียสละตนเองไม่ว่าจะเป็นร่างกาย แรงใจ และทรัพย์สินของ เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นแก่ผู้อื่นและชุมชน จะเป็นฐานรากที่สำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึก เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็กในการเรียนรู้จักบทบาท ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในสิ่งเป็นประเด็นสาธารณะต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดของ วัฒนา บรรเทิงสุข (2546, หน้า 53) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ให้เกิดความสำเร็จลุล่วงอย่างดีได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายร่วมกันพัฒนาในทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน การสร้างการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะทำให้เป้าหมายการพัฒนาประเทศประสบผลสำเร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายที่มุ่งให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดในการบริหารด้วยระบบคณะกรรมการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติ, 2543, หน้า 107) มีความเชื่อว่าการแก้ปัญหาและการตัดสินใจโดยคณะกรรมการจะกระทำได้ดีกว่าบุคคลคนหนึ่ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ยึดแนวคิดดังกล่าวโดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นหลักและสอดคล้องกับแนวโน้มของการบริหารและการจัดการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้ 1) การให้ทุกส่วนของสังคมได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาโดยเฉพาะบทบาทของครอบครัวและต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษา 2) กระจายอำนาจให้คิดเอง ทำเองให้มากที่สุด เพื่อให้คนไทยคิดเป็น คิดชอบและเรียนรู้วิธีการปรับตัว ปรับระบบให้เป็นการจัดการศึกษาที่มีการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ โดยการกระจายงานและกระจายความรับผิดชอบจากราชการส่วนกลางไปยังเขตพื้นที่การศึกษา ราชการส่วนท้องถิ่น องค์การประชาชน และโรงเรียน 3) สนับสนุนให้ชุมชนและท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง ส่งเสริมบทบาทของชุมชนและประชาคม 4) พัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานให้มีสมรรถภาพที่ก้าวหน้าโลกบนพื้นฐานของอุดมการณ์แห่งความเป็นไทยร่วมกัน โดยนำภูมิปัญญาไทยมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน 5) องค์การต้องมีปรัชญาหรืออุดมการณ์หลัก เพื่อเป็นเป้าหมายทิศทางการกำหนดนโยบายภาคส่วนในองค์กร โดยฝ่ายนโยบายต้องยึดปรัชญาหรืออุดมการณ์ดังกล่าวในการกำหนดนโยบายให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม มีการกำหนดแผนพัฒนาองค์กรทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวรวมทั้งมีการทบทวนแผนและนโยบายสม่ำเสมอ 6) องค์การต้องมีระบบความรับผิดชอบต่อผลประกอบการทั้งด้านประสิทธิภาพในการบริหารจำนวนและคุณภาพของผลผลิตคือนักเรียนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียนทำความเข้าใจกับครู นักเรียนและผู้ปกครอง การทำความเข้าใจโดยการมีแนวคิดที่ถูกต้อง มีแนวคิดร่วมและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันเป็นจุดสำคัญของการเริ่มต้นงานพัฒนาชุมชน ซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมของครู นักเรียนและผู้ปกครอง ชุมชน ในการตัดสินใจบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนไปสู่ทิศทางเป้าหมายที่ต้องการ คือ คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญโดยสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและนักเรียน) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยผู้บริหารต้องประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและผู้ปกครองเพื่อให้บรรลุจุดหมายเดียวกัน การพัฒนาชุมชน ซึ่งชุมชนหรือหมู่บ้าน ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวมาอยู่ร่วมกัน โดยเป็นกลุ่มคนหลาย ๆ กลุ่มรวมเข้าด้วยกัน ไม่ได้หมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่หมายถึงทุก ๆ คน การพัฒนาชุมชนจึงอยู่ที่การสร้างชุมชนให้เกิด 1) ครอบครัวที่มีความอบอุ่น 2) ชุมชนมีความเข้มแข็ง 3) สิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืน เป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับในการพัฒนาชุมชน ก็คือ การพัฒนาที่เปิดโอกาสให้

บุคคล ผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนและร่วมรักษาวัฒนธรรม ทรัพย์สินและสมบัติต่าง ๆ ของชุมชนเอง การสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเฝ้าระวังวัฒนธรรมในชุมชน จึงถือได้ว่าเป็นความสำคัญอันดับแรก หลังจากที่ชุมชนคาดหวังหรือกำหนดขอบเขตและบทบาทของโรงเรียนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระบวนการ AIC จึงเป็นกระบวนการที่มีความเหมาะสมที่สุดในการระดมความคิดในชุมชน เพราะหัวใจของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ประกอบด้วย การเสียสละและอยู่ร่วมกันด้วยสันติ เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคน การพัฒนาที่ทุกคนมีส่วนร่วม การพัฒนาทุกด้านที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทุกคนมีความสุขและมีพลังใจ เมื่อบุคคลในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แนวคิดในการพัฒนาจะเกิดขึ้น บนพื้นฐานแห่งความดีที่ให้ต่อกันจะเกิดความรักและผูกพันต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น วัฒนธรรม ความเชื่อความศรัทธาจะเป็นสายใยเชื่อมโยงกันทำให้เกิดการสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนตามที่ชุมชนคาดหวังหรือกำหนด เพื่อให้เกิดความตระหนัก ในคุณค่า เข้าใจและมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สอดคล้องกับแนวคิดของ ศักดิ์ชาย สิกขา (2544, หน้า 6) ที่กล่าวว่า AIC คือ การประชุมที่มีวิธีและขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการประชุมที่ระดมพลังสมองเพื่อแก้ไขปัญหและหาแนวทางในการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ พิกุล วงศ์ก้อน และคณะ (2546 อ้างถึงใน สุดา เนตรสว่าง, 2549) ที่กล่าวว่า การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการจัดการศึกษาที่ส่งผลถึงเด็กในการที่จะสามารถดำรงตนอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีศักดิ์ศรีนั้น ระบบโรงเรียนจำเป็นต้องทำงานร่วมกับระบบอื่น ๆ ในสังคมในเชิงเครือข่ายการเรียนรู้ ระบบที่สำคัญที่สุด คือ ระบบครอบครัวและระบบเครือข่ายภูมิปัญญาในชุมชน ระบบครอบครัวต้องสร้างเสริม วิธีคิดและโลกทัศน์ให้เด็กอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา โดยสร้างเสริมถึงขั้นความเป็นผู้มีปัญญาและเป็นผู้มีจิตวิญญาณ (จิตใจสูง) ได้แก่ การเป็นผู้รู้เท่าทันและสามารถพยากรณ์แนวโน้มของวิกฤติการณ์ทางสังคม การรู้รอบรู้รอบรู้ ท่วมทุกข์ ร่วมสุขร่วมแก้ปัญหาสังคม การเสริมสร้างวิธีคิดแบบใฝ่รู้ ใฝ่แสวงหา พึ่งตนเอง รักความเป็นอิสระการสร้างลักษณะนิสัยยอดทนอดกลั้น อ่อนน้อมถ่อมตน ระบบเครือข่ายภูมิปัญญา เป็นระบบที่มีศักยภาพในการประสานความรู้สู่สากลกับวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพที่หลากหลาย ต้องออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งสำหรับเด็กทั้งถิ่น เด็กรักถิ่น และต้องมีผู้บริหารและครูแกนนำที่มีวิธีคิดและโลกทัศน์เชิงมิติชุมชนและมิติสังคม

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดแผนปฏิบัติการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า แผนปฏิบัติการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียน

แบ่งเป็น 3 แผน คือ 1) โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ทันที ซึ่งได้แก่ การสร้างภูมิคุ้มกันแก่นักเรียนภายในโรงเรียน 2) โรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนหรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น (องค์การบริหารส่วนตำบล วัด หน่วยงานด้านวัฒนธรรมและชุมชน) เนื่องจากความไม่พร้อมในเรื่องของบุคลากรและงบประมาณ ประกอบด้วย การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน และ 3) โรงเรียนปฏิบัติไม่ได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติได้จำเป็นต้องเสนอปัญหากลับไปยังชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ของโรงเรียนในอนาคต โดยการร่วมคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมวางแผน มิใช่จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแต่มาจากบนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ซึ่งผลของการร่วมคิดก่อให้เกิดการวางแผนที่ดีในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน สอดคล้องกับ บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ (2547, หน้า 70) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนานั้นมี 2 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบมรรคเบรียบเสมือนเรือที่ต้องหาคนลากจูง คนที่ลากจูงตั้งเป้าหมายไว้และจูงใจให้ชุมชนมีส่วนร่วม 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเป็นเป้าประสงค์ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมกันตั้งเป้าประสงค์ไว้ เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องมีการลากจูงเป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน (Sustainable) ในการพัฒนาการศึกษานั้น การมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีรูปแบบที่สอง ดังนั้น จึงควรมีการผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ชุมชนควรมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน คือ นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ การวางแผนและจัดทำโครงการ การปฏิบัติตามโครงการ การติดตามและประเมินผลโครงการ เพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นและสุดท้ายการปรับปรุงโครงการที่อาจจะต้องทำต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546, หน้า 200) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาซึ่งมี 5 ระดับ คือ 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2542, หน้า 20 – 29) พบว่า ในการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นเรื่องเจตนารมณ์ใน

การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมชาติเพื่อรู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติให้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ถ้าหากทุกฝ่ายไม่ให้ความร่วมมือกันในการทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด ตลอดจนช่วยกันระดมความคิดและประสานความร่วมมือกัน ถ้าต่างฝ่ายต่างทำหรือคำนึงถึงประโยชน์ของตนโดยไม่คำนึงถึงกลุ่มอื่น ๆ แล้วความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในด้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ยาก

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ ประกอบไป ด้วยการปฏิบัติกิจกรรมตามปฏิทินการปฏิบัติงานที่โรงเรียนได้จัดทำขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมของ ชุมชนและการประเมินผลกิจกรรม ซึ่งการประเมินผลถือเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นเพื่อดูปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไป ตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ซึ่งในขั้นตอนนี้สมาชิกของชุมชนยังมีส่วนร่วมและยังเป็นผู้ดำเนินการ ติดตามและดำเนินผลโครงการสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจษฎา พัฒรานนท์ (2553, หน้า 45 – 46) ที่ได้สังเคราะห์ขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน 2) การศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหา 3) การวางแผน ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา 4) การปฏิบัติตามแผน 5) การติดตามและประเมิน โดยแต่ละขั้นตอน จะมีกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้วิจัย นักพัฒนาและสมาชิกกลุ่มจักสานใบกะพ้อ หมู่บ้านสวน อ้ายเลา ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวงรอบของการปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทำงานที่สืบเนื่องกันเป็นช่วง ๆ ตั้งแต่การกำหนดความต้องการวางแผน ปฏิบัติตามแผน การประเมิน/สะท้อนกลับ โดยนำเทคนิค AIC มาใช้สำหรับการประชุมเพื่อระดม ความคิดในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันบน พื้นฐานของความเสมอภาค มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การเรียนรู้ (Appreciate) เป็นขั้นการรับรู้ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อให้เกิดการเข้าใจสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและศักยภาพในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ 2) การสร้างการพัฒนา (Influence) หาวิธีการแก้ปัญหาเพื่อกำหนดกิจกรรมการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ 3) การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control) เป็นขั้นตอนการนำกิจกรรมปฏิบัติที่ยอมรับร่วมกัน มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ โดยหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยสิ้นสุดลงสิ่งที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัย คือ ชุมชนได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีการกระทำมากขึ้น ชุมชนมีการเผยแพร่ความรู้ มากขึ้นและผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันทีสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดา เนตรสว่าง (2549, หน้า 14) ที่ได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำองค์กรบริหาร ส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษา ครูชาวบ้าน ผู้ปกครอง ครู นักเรียนและตัวแทนชุมชน

การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การตีกลองปฐา ประกอบด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน โดยการมีแนวคิดที่ถูกต้องมีแนวคิดร่วมเพื่อ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความตระหนักในคุณค่าเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมระดมทุน โดยการร่วมคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมวางแผนมิใช่จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่มาจากบนพื้นฐาน ความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผลของการร่วมคิด ก่อให้เกิดการวางแผนที่ดีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ร่วมกัน เกิดการร่วมระดมทุน การร่วมติดตามประเมินผลร่วม ขึ้นชมรับประโยชน์ ซึ่งการร่วมกัน ติดตามผลงานที่ทำ ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นหลังจากดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้วผู้ที่มีส่วน ในการดำเนินงานจะประเมินผลการดำเนินการร่วมกันเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่อง ลักษณะของ การประเมินผลที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ คือ การสอบถามความคิดเห็นจากผู้เข้ามามีส่วนร่วม หากผลการปฏิบัติได้รับผลเป็นที่น่าพอใจได้รับความภาคภูมิใจ เกียรติยศ เป็นเกียรติประวัติ และเป็นที่ชื่นชม เช่น การได้รับรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัดและระดับประเทศ การได้รับคำชมเชย จากชุมชนต่าง ๆ และหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนบ้านอย่างอ้อมเป็น อย่างมาก รวมทั้งการยกย่องชมเชยด้วยประกาศคุณงามความดี สร้างขวัญและกำลังใจให้ แก่ครูชาวบ้านทำให้มีขวัญกำลังใจ การร่วมชื่นชมยินดีกับผลสำเร็จของนักเรียน และการกระชับ ความสัมพันธ์กับชุมชนและโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารร่วมกัน การแบ่งปัน ประสบการณ์ร่วมกัน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยภาคสนามร่วมกับชุมชนในการพัฒนารูปแบบการ เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนโดยใช้วิธีการ AIC ร่วมกับการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในช่วงระยะของการวิจัย เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนารูปแบบ การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมต่อไป เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ โรงเรียน วัด ชุมชน และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันกระตุ้นให้เกิดการทำงานในการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนร่วมกันอย่าง สม่ำเสมอ โดยใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสม มีการกำหนดความต้องการ การวางแผนการปฏิบัติตาม แผนและการนำผลการประเมินมาทบทวนการดำเนินงานเพื่อการประเมิน จะช่วยให้การพัฒนา วัฒนธรรมชุมชนมีความยั่งยืนมากขึ้น

2. โรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนอื่น ๆ สามารถนำรูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปปรับใช้ในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของชุมชนที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่

3. ชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนเด็กและเยาวชนในชุมชน มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังวัฒนธรรมชุมชน และเลือกการพัฒนาวัฒนธรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนให้ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทราบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนมีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลทางบวกและอิทธิพลทางลบ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาทางวัฒนธรรมชุมชน นักวิจัยควรทำการวิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาโปรแกรมการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมโดยนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การพัฒนาเวปเพจ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งานและสามารถใช้ในชุมชนอื่น ๆ ได้

2. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีแผนปฏิบัติการที่ยังไม่สามารถดำเนินการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมได้ จำนวน 1 แผน คือ โรงเรียนปฏิบัติไม่ได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเกี่ยวกับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ในอนาคต

4. ควรมีวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในชุมชนที่ไม่เหมาะสมให้มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมและสร้างสรรค์มากขึ้น